

Tomasz W ł o d e k, *Instytucja rozwiązania parlamentu w polskim prawie konstytucyjnym*, Warszawa: Wydawnictwo Sejmowe 2009, s. 272.

Jedną z cech charakterystycznych parlamentarnego systemu rządów jest możliwość odroczenia sesji parlamentu lub nawet jego rozwiązania przez organ władzy wykonawczej. Podobne uprawnienia posiada egzekutywa, w wyróżnianym przez niektórych konstytucjonalistów systemie parlamentarno-gabinetowym. W Polsce, której system rządów określa się właśnie jako parlamentarno-gabinetowy, na podstawie art. 155 ust. 2 Konstytucji z dnia 2 kwietnia 1997 roku prezydent Rzeczypospolitej jest zobowiązany skrócić kadencję Sejmu i zarządzić wybory, w razie nieudzielenia Radzie Ministrów wotum zaufania w trybie art. 155 ust. 1 (obligatoryjne rozwiązanie parlamentu). Ponadto, na podstawie art. 225, jeżeli w ciągu czterech miesięcy od dnia przedłożenia Sejmowi projektu ustawy budżetowej nie zostanie ona przedstawiona prezydentowi do podpisu, prezydent może w ciągu czternastu dni zarządzić skrócenie kadencji Sejmu (fakultatywne rozwiązanie parlamentu). Odrębnym zagadnieniem jest możliwość tzw. samorozwiązania Sejmu, która została przewidziana przez polskiego ustrojodawcę w art. 98 ust. 3. Na mocy tego przepisu Sejm może skrócić swoją kadencję uchwałą podjętą większością 2/3 głosów ustawowej liczby posłów. Skrócenie kadencji Sejmu we wszystkich wspomnianych przypadkach oznacza skrócenie kadencji Senatu, o czym ustrojodawca wspomniał tylko w art. 98 ust. 3.

„Instytucja rozwiązania parlamentu w polskim prawie konstytucyjnym” stała się przedmiotem monografii dra Tomasza Włodka. Autor, dostrzegając stale obecne w polskiej praktyce ustrojowej żądanie rozwiązania Sejmu oraz istnienie wrażenia, „że hasło rozwiązania Sejmu staje się słowem-kluczem, lekiem na niedomagania systemu sprawowania władzy, który można stosować niezależnie od okoliczności, byleby zostały spełnione – choćby tylko formalnie – wymogi wyrażone *expressis verbis* w konstytucji” (s. 5), postawił przed sobą zadanie udzielenia odpowiedzi na pytania, czy tak jest w istocie i czy stosowanie instytucji rozwiązania parlamentu powinno być poddane dalszym rygorom. Tezą prezentowanego opracowania jest natomiast „twierdzenie, że z reguł systemu parlamentarnego oraz sensu danej instytucji w tym reżimie wynikają dalsze determinanty stosowania prawa rozwiązania parlamentu” (s. 5). Celem monografii w związku z powyższym jest sprecyzowanie ograniczeń instytucji rozwiązania parlamentu, które stanowią konsekwencję zasady kadencyjności, wskazanie ich znaczenia dla stosowania przepisów ustawy zasadniczej w tym zakresie oraz próba oceny, czy teoria i praktyka rozwiązania parlamentu w Polsce w latach 1918-2007 były zgodne z istotą tej instytucji.

Prezentowana monografia składa się ze wstępu, części zasadniczej podzielonej na sześć rozdziałów, zakończenia, wykazu skrótów i bibliografii.

We wstępie, oprócz wskazania wspomnianych powyżej podstawowych pytań badawczych, tezy i celu monografii, autor krótko scharakteryzował poszczególne części pracy, odniósł się do literatury przedmiotu w tym zakresie, wskazując, iż problematyka ta nie doczekała się w Polsce powojennej monografii. Ponadto wyraził wdzięczność wszystkim, dzięki którym monografia mogła powstać i została opublikowana.

Rozdział I, zatytułowany „Instytucja rozwiązania parlamentu”, został poświęcony podstawowym zagadnieniom teoretycznoprawnym. Autor, odwołując się do polskiej i zagranicznej literatury, zaprezentował w pierwszej kolejności zasadę kadencyjności, stanowiącą element ustroju demokratycznego, by następnie omówić „przedterminowe zakończenie kadencji pochodzącego z wyboru przedstawicielstwa narodu w celu przeprowadzenia nowego wyboru”. Przywołując definicję E. Starke, słusznie Tomasz Włodek zwrócił uwagę, iż tak rozumiany termin „rozwiązanie parlamentu” pokrywa się z terminem „skrócenie kadencji”, w ramach którego należy rozróżnić dwie sytuacje: „1. skrócenie kadencji, w sytuacji gdy konstytucja nie przewiduje takiej możliwości – w drodze uchwalenia ustawy konstytucyjnej przez parlament, którego skrócenie kadencji dotyczy” (s. 25) oraz „2. skrócenie kadencji, w sytuacji gdy konstytucja wyraźnie przewiduje taką możliwość” (s. 26). Rozróżnienie to ma fundamentalne znaczenie dla całej rozprawy, gdyż autor w dalszej jej części skupił się na analizie skrócenia kadencji wypełniającego znamiona drugiej sytuacji. Po tym niezwykle istotnym rozróżnieniu autor omówił konstrukcje normatywne rozwiązania parlamentu, wskazując na koncepcje angielskie, francuskie, niemieckie i polskie, formę oraz skutki rozwiązania parlamentu, a także ukazał rozwiązanie parlamentu jako elementu parlamentarnego systemu rządów. Z tej części rozważań wynika, iż rozwiązanie parlamentu jest istotnym elementem procesu racjonalizacji systemu parlamentarnego, który dokonał się w konstytucjach wielu państw po pierwszej i drugiej wojnie światowej oraz po rozpadzie tzw. bloku wschodniego (autor wyróżnił pięć etapów ewolucji parlamentarnego systemu rządów). W pierwszym rozdziale autor omówił też krótko rozwiązanie parlamentu w kontekście zasady podziału władzy w parlamentarnym systemie rządów, przywołując m.in. stanowisko Trybunału Konstytucyjnego, zdaniem którego sens zasady podziału władzy polega na rozdzieleniu, równowadze i współpracy trzech wyodrębnionych władz (orzeczenia K 11/93 i K 6/94).

„Funkcje rozwiązania parlamentu w parlamentarnym systemie rządów wybranych państw” to tytuł rozdziału drugiego prezentowanej monografii, który ma charakter historycznoprawny i porównawczoprawny. Autor scharakteryzował w nim instytucję rozwiązania parlamentu w ustroju Wielkiej Brytanii, Francji i Niemiec. Co istotne dla tej części rozważań, jak również w kontekście charakteru kolejnych rozdziałów pracy, został w nim zaprezentowany nie tylko stan prawny aktualnie obowiązujący, ale także geneza tytułowej instytucji systemu parlamentarnego. Pozwoliło to na wiele cennych spostrzeżeń, jak np. w odniesieniu do Wielkiej Brytanii: „Wykształcenie się systemu parlamentarnego spowodowało, moim zdaniem, zmianę istoty ustrojowej instytucji rozwiązania parlamentu, wykształconej w drodze ewolucji monarchii absolutnej i organicznej” (s. 49). Prezentując tytułową instytucję na przykładzie ustroju Francji – z przyczyn obiektywnych – Tomasz Włodek zajął się III, IV i V Republiką, najwięcej uwagi poświęcając tej ostatniej, dla której najbardziej charakterystyczna

jest możliwość realizowania polityki przez prezydenta w oparciu o wolę narodu wbrew woli parlamentu oraz możliwość rozwiązania Zgromadzenia Narodowego przez nowo wybranego prezydenta w celu zapewnienia zgodności między nim a większością parlamentarną. Republika Weimarska oraz Republika Federalna Niemiec posłużyły autorowi jako przykłady rozwiązania parlamentu w ustroju Niemiec. W przypadku Republiki Weimarskiej rozwiązanie parlamentu było istotnym instrumentem systemu parlamentarnego, o czym świadczy fakt, iż wszystkie Reichstagi w latach 1919-1933 zostały rozwiązane. Przepisy Konstytucji RFN z dnia 23 maja 1949 roku miały na celu wyeliminowanie wad konstytucji weimarskiej, które doprowadziły do wynaturzenia systemu parlamentarnego. Po zmianach w konstytucji niemieckiej, wprowadzonych dnia 23 sierpnia 1976 roku, dotyczących m.in. rozwiązania Bundestagu, istnieją tylko dwie możliwości jego rozwiązania, określone w art. 63 ust. 4, na mocy którego prezydent może rozwiązać Bundestag, gdy nie powoła on kanclerza w trzecim trybie przewidzianym przez Konstytucję, oraz art. 68, na mocy którego jeżeli wniosek kanclerza o wyrażenie mu wotum zaufania nie uzyska większości głosów członków Bundestagu, wówczas prezydent na wniosek kanclerza może w ciągu 21 dni rozwiązać Bundestag. Podsumowując prezentację instytucji rozwiązania parlamentu w wybranych przez siebie państwach Tomasz Włodek doszedł do słusznego wniosku, że „każde rozwiązanie parlamentu musi mieć uzasadnienie w obiektywnych okolicznościach, które wskazują, że jest ono wymagane lub pożyteczne z punktu widzenia interesu państwa, niezależnie od konkretnych przesłanek materialnych ustanowionych w konstytucji lub ich braku” (s. 87).

W rozdziałach od III do VI niniejszej monografii autor dokonał prezentacji i oceny instytucji rozwiązania parlamentu oraz praktyki ustrojowej z nią związanej w Polsce od 1918 roku. Okres obowiązywania Małej Konstytucji z dnia 20 lutego 1919 roku, Konstytucji marcowej z dnia 17 marca 1921 roku, Konstytucji kwietniowej z dnia 23 kwietnia 1935 roku oraz okres 1944-1989 to periodyzacja charakterystyki instytucji rozwiązania parlamentu zawartej w rozdziale III. Konstytucja marcowa, opierająca się na przepisach Konstytucji Francji z 1875 roku, przewidywała dwie możliwości przedterminowego zakończenia kadencji parlamentu: prezydent miał prawo rozwiązać Sejm za zgodą 3/5 ustawowej liczby członków Senatu, a Sejm miał prawo do samorozwiązania na podstawie uchwały podjętej większością 2/3 głosów w obecności co najmniej połowy ustawowej liczby posłów. Oceniając pierwszy okres obowiązywania tych przepisów (do roku 1926), Tomasz Włodek podzielił pogląd reprezentowany w polskiej nauce prawa, iż ograniczenia instytucji rozwiązania parlamentu przyczyniły się do tego, że możliwość zastosowania tej instytucji była iluzoryczna (s. 100). Rok 1926 jest istotną cezurą w rozwoju polskiego parlamentaryzmu ze względu na uchwaloną dnia 2 sierpnia 1926 roku zmianę Konstytucji, która m.in. wzmocniła władzę wykonawczą, oraz ze względu na nową praktykę funkcjonowania ustroju. Okres po 1926 roku należy uznać za regres w rozwoju polskiego parlamentaryzmu, a zdaniem autora monografii także „znamienna jest obawa egzekutywy przed efektem legitymizującym samorozwiązania lub rozwiązania parlamentu” (s. 112). Na mocy przepisów Konstytucji kwietniowej zasada podziału władzy została zastąpiona zasadą jednolitej i niepodzielnej władzy państwowej prezydenta, który w miejsce parlamentu stał się ośrodkiem władzy. W ramach realizacji takich założeń

prezydent miał możliwość rozwiązania Sejmu przed upływem kadencji, a jedynym wymogiem formalnym była konieczność wskazania powodu decyzji, która stanowiła prerogatywę. Konstytucja łączyła także prawo parlamentu do obalenia rządu z prawem prezydenta do rozwiązania parlamentu, co jest cechą charakterystyczną dla systemu parlamentarno-gabinetowego. Ostatni krótki punkt rozdziału III monografii został poświęcony problematyce rozwiązania Sejmu w okresie 1944-1989. Autor wyróżnił trzy podokresy (1944-1947, 1947-1952 oraz 1952-1989), w których niezależnie od obowiązujących przepisów zerwano ze standardami europejskiego prawa konstytucyjnego, w tym poprzez wprowadzenie zakazu modyfikowania okresu pełnomocnictw parlamentu ze skutkiem dla bieżącej kadencji. Należy wspomnieć, iż na mocy przepisów Konstytucji PRL z dnia 22 lipca 1952 roku nie istniała instytucja rozwiązania i samorozwiązania Sejmu, chociaż na mocy ustaw konstytucyjnych dwukrotnie zmodyfikowano długość kadencji (ustawy konstytucyjne z dnia 22 grudnia 1971 r. i 13 lutego 1984 r.)

Czwarty rozdział pracy został poświęcony czterem ustawom nowelizującym Konstytucję z dnia 22 lipca 1952 roku, których postanowienia dotyczyły rozwiązania parlamentu, a które zostały uchwalone w latach 1989-1992, tj. w pierwszym okresie transformacji ustrojowej, przed uchwaleniem dnia 17 października 1992 roku Małej Konstytucji. Znaczenie Ustawy konstytucyjnej z dnia 7 kwietnia 1989 roku polegało przede wszystkim na wprowadzeniu na podstawie art. 30 ust. 1 instytucji samorozwiązania Sejmu w drodze uchwały podjętej większością dwóch trzecich głosów w obecności co najmniej połowy ustawowej liczby posłów oraz na możliwości rozwiązania Sejmu przez prezydenta, na podstawie art. 30 ust. 2, po zasięgnięciu opinii marszałków Sejmu i Senatu, w sytuacji gdy Sejm przez trzy miesiące nie powołał rządu, nie uchwalił przez trzy miesiące narodowego planu społeczno-gospodarczego lub ustawy budżetowej oraz uchwalił ustawę lub podjął uchwałę uniemożliwiającą prezydentowi wykonywanie jego konstytucyjnych uprawnień, określonych w art. 32 ust. 2. Należy podzielić pogląd wyrażony przez autora książki, iż w tym okresie nastąpiła „parlamentaryzacja” systemu rządów, której przejawem było wykształcenie mechanizmu stosunków typowego dla systemu parlamentarnego (s. 139). Zdecydowanie mniej uwagi Tomasz Włodek poświęcił rewizji Konstytucji PRL z dnia 29 grudnia 1989 roku ze względu na brak postanowień bezpośrednio odnoszących się do rozwiązania parlamentu. Wspomniał także w swoich rozważaniach ustawę o zmianie Konstytucji z dnia 19 kwietnia 1991 roku, która została uchwalona ze względu na sytuację polityczną. Na jej podstawie prezydent miał zarządzić najbliższe wybory parlamentarne, wyznaczając ich datę na dzień ustawowo wolny od pracy, przypadający nie później niż do końca października 1991 roku. Wcześniej doszło do wymuszonego przez nowo powstałe partie pozaparlamentarne samorozwiązania Sejmu. Podsumowując tę część rozważań Tomasz Włodek napisał, iż „instytucja samorozwiązania izb jest niezbędnym elementem systemu parlamentarnego, gdyż w sytuacjach przełomów politycznych stwarza ona możliwość zalegitymizowania dokonanych zmian oraz chroni parlament przed utratą autorytetu” (s. 148).

Przedostatni rozdział omawianej monografii został poświęcony Ustawie konstytucyjnej z dnia 17 października 1992 roku o wzajemnych stosunkach między władzą ustawodawczą i wykonawczą Rzeczypospolitej Polskiej oraz o samorządzie teryto-

rialnym. W pierwszej kolejności autor zwrócił uwagę na ogólne założenia systemu rządów (permanencja Sejmu, sztywna kadencja izb, ograniczenia czasowe rozwiązania i samorozwiązania, przesłanka personalna rozwiązania), a następnie szczegółowo zanalizował rozwiązania parlamentu w związku z nieuchwaleniem w terminie ustawy budżetowej oraz w związku z niezdolnością Sejmu do wytworzenia większości rządowej. Na mocy art. 21 ust. 4 Małej Konstytucji prezydent mógł rozwiązać Sejm, jeżeli w terminie 3 miesięcy od dnia złożenia projektu odpowiadającego wymaganiom prawa budżetowego nie została uchwalona ustawa budżetowa. Było to zatem fakultatywne rozwiązanie parlamentu, które – dobrze, że autor o tym wspomniał – rodziło problemy interpretacyjne: „1. co należało rozumieć przez «uchwalanie» ustawy budżetowej, 2. kto (prezydent czy Sejm) miał rozstrzygać, czy projekt ustawy budżetowej «odpowiada wymaganiom prawa budżetowego»” (s. 156). Fakultatywne i obligatoryjne rozwiązanie Sejmu w związku z procedurą tworzenia rządu to pierwszy ze sposobów rozwiązania parlamentu odnoszący się do niezdolności Sejmu do wytworzenia większości sejmowej (art. 62 zd. 1 i 2 Małej Konstytucji). Drugi (art. 66 Małej Konstytucji) sposób wynikał z możliwości zwykłego oraz konstruktywnego wotum nieufności, która w przypadku, gdy Sejm uchwalił wniosek o wotum nieufności, nie dokonując jednocześnie wyboru nowego Prezesa Rady Ministrów, skutkowałą rozwiązaniem Sejmu. Opierając się na zaprezentowanych przez siebie przepisach konstytucyjnych, Tomasz Włodek omówił następnie praktykę ustrojową, która w przypadku realizacji przepisów Małej Konstytucji dotyczących rozwiązania Sejmu, zakończyła się rozwiązaniem Sejmu przez prezydenta Lecha Wałęsę 29 maja 1993 roku, po przyjęciu wniosku o niekonstruktywne wotum nieufności wobec rządu Hanny Suchockiej. Podsumowując swoje rozważania zawarte w V rozdziale prezentowanej monografii autor słusznie napisał, iż „Kształt normatywny instytucji rozwiązania parlamentu w m.k. był zgodny z sensem tej instytucji w zrjonalizowanym systemie parlamentarnym” (s. 180), co nie oznacza braku zastrzeżeń odnośnie do jej stosowania, zwłaszcza w okresie kryzysu politycznego od grudnia 1994 do marca 1995 roku.

Ostatni rozdział monografii Tomasza Włodka, zatytułowany „Skrócenie kadencji parlamentu w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r.”, jest zdecydowanie najobszerniejszy. Na początku autor zaprezentował prace nad Konstytucją w trzecim – decydującym o ostatecznej jej treści – etapie, by następnie omówić ogólne założenia systemu rządów, istotne z punktu widzenia tematyki publikacji, a wynikające z zasady podziału władzy, sformułowanej w art. 10 Konstytucji z dnia 2 kwietnia 1997 roku, na mocy której został w Polsce ustanowiony system rządów parlamentarnych. W związku z tym, że prawo skrócenia kadencji parlamentu jest instrumentem arbitrażu politycznego prezydenta, autor skupił się w tym punkcie rozważań na analizie art. 126, z którego wynika, iż prezydent jest gwarantem ciągłości władzy. Ostatnim z punktów poprzedzających właściwe rozważania na temat instytucji rozwiązania parlamentu w Konstytucji RP z 2 kwietnia 1997 roku jest punkt IV, poświęcony konstrukcji kadencji i trybowi jej rozwiązania. Autor, przywołując art. 98 ustawy zasadniczej stwierdził, że konstrukcja kadencji opiera się na następujących zasadach: jednakowości, jednolitości, jednorodności kadencji oraz ciągłości istnienia parlamentu (s. 202-203) oraz omówił istotny dla konstrukcji kadencji w obowiązku-

jącej Konstytucji art. 109 ust. 2. Po omówieniu tych zagadnień, których charakter można uznać za wprowadzający, Tomasz Włodek przeszedł do analizy przepisów dotyczących skrócenia kadencji parlamentu zawartych w Konstytucji. Analiza ta ma charakter podręcznikowego omówienia przewidzianych przez polskiego ustrojodawcę trzech możliwości skrócenia kadencji Sejmu i Senatu, z tym, że oddzielne punkty autor poświęcił tylko skróceniu kadencji Sejmu przez prezydenta, natomiast z racji, o których nie wspomina, tzw. samorozwiązanie Sejmu zostało bardzo ogólnie omówione w punkcie zatytułowanym „Założenia ogólne”, w którym autor wyjaśnił m.in. kwestie dotyczące jednakowości i ciągłości kadencji, ustosunkował się do nowości, jaką jest zniesienie wymogu opublikowania aktu o skróceniu kadencji jako warunku jego skuteczności, oraz wspominał, iż w ustrojodawca zastąpił termin „rozwiązanie Sejmu” „skróceniem kadencji Sejmu”, co jest konsekwencją połączenia instytucji rozwiązania parlamentu z systemem wyłączającym powstanie przerwy międzykadencyjnej. Prezentując obligatoryjne skrócenie kadencji przez prezydenta RP, ustanowione na podstawie art. 155 ust. 2 Konstytucji, Tomasz Włodek omówił prawny kontekst tej instytucji, słusznie stwierdzając, że jest ono „radykalną racjonalizacją założeń klasycznych, która oznacza całkowite zerwanie związku pomiędzy skróceniem kadencji a obaleniem rządu” (s. 219). Autor zgodził się z R. Mojakiem – poglądu tego nie podzielam – iż być może lepszym rozwiązaniem byłoby wyposażenie prezydenta w możliwość skrócenia kadencji Sejmu w przypadku fiaska pierwszej procedury rezerwowej. Omawiając następnie fakultatywne skrócenie kadencji Sejmu przez Prezydenta, w sytuacji gdy w ciągu czterech miesięcy od dnia przedłożenia ustawy budżetowej nie zostanie ona przedstawiona do jego podpisu, zasadniczą oś wywodów autor oparł na odpowiedzi na dwa pytania: czy upływ kadencji parlamentu ma wpływ na bieg terminu czterech miesięcy, o którym mowa w art. 225, oraz czy jest dopuszczalne wycofanie projektu ustawy budżetowej przez Radę Ministrów nowo powołaną po wyborach. Po prezentacji różnych stanowisk w powyższych kwestiach Tomasz Włodek stwierdził, że „w odniesieniu do ustawy budżetowej nie można uznać zasady dyskontynuacji nawet za zwyczaj prawny, a tym bardziej za normę prawa zwyczajowego. Praktyka stosowania nie jest bowiem trwała i nie jest równomierna” (s. 227-228). Ostatni punkt rozważań w szóstym rozdziale swojej monografii autor poświęcił omówieniu skutków skrócenia kadencji parlamentu dla prezydenta, rządu i samego parlamentu. W podsumowaniu tego rozdziału autor pozytywnie ocenił instytucję skrócenia kadencji parlamentu w obowiązującej Konstytucji oraz sformułował kilka interesujących opinii na ten temat, przychylając się np. do zarzutu – stawianego w literaturze m.in. przez R. Mojaka i W. Orłowskiego – nadmiernej reglamentacji instytucji rozwiązania parlamentu w sytuacji kryzysu rządowego (s. 245).

W związku z tym, iż poszczególne rozdziały monografii kończyły się krótkim podsumowaniem, w Zakończeniu Tomasz Włodek skupił się na sformułowaniu ograniczeń w zakresie stosowania prawa rozwiązania parlamentu, które wynikają z sensu tej instytucji w reżimie parlamentarnym, oraz przedstawił ocenę zgodności funkcjonowania tej instytucji w Polsce w latach 1918-2007, rozróżniając płaszczyznę regulacji konstytucyjnej i sferę praktyki ustrojowej. W ocenie autora, „Podstawowe determinanty wynikają z zasady kadencji sztywnej, zasady podziału władzy, zasady demokratycznego państwa prawa, pozycji prawnoustrojowej głowy państwa, a także

z genezy prawa rozwiązania izb oraz z funkcji, które powinno ono pełnić w systemie parlamentarnym” (s. 246). Tomasz Włodek uznał, że rozwiązania normatywne przyjęte w Konstytucji marcowej z 1921 roku, Małej Konstytucji z 1992 roku oraz obowiązującej ustawy zasadniczej są zgodne z założeniami reżimu parlamentarnego, stwierdzając jednocześnie, iż polska praktyka ustrojowa wskazuje na skłonność do traktowania instytucji rozwiązania izb w sposób niezgodny z jej sensem w systemie parlamentarnym, poprzez ignorowanie jej charakteru jako środka ostatecznego i wyjątkowego. Autor doszedł także do słusznego, w mojej ocenie, wniosku, że instytucja samorozwiązania izb jest niezbędnym elementem systemu parlamentarnego ze względu na rolę, jaką odgrywa w sytuacjach przełomów politycznych, poprzez legitymizowanie dokonanych zmian i ochronę autorytetu parlamentu. Trudno nie zgodzić się z opinią wyrażoną przez autora w ostatnim zdaniu monografii: „uważam *de lege fundamentalis ferenda*, że stosowanie prawa rozwiązania parlamentu przez prezydenta powinno zostać poddane kontroli Trybunału Konstytucyjnego co do zgodności z konstytucją” (s. 254).

Na zakończenie należy sformułować kilka ogólnych uwag dotyczących recenzowanej książki, która jest pierwszym opracowaniem w polskiej powojennej literaturze prawniczej poświęconym instytucji rozwiązania parlamentu. Obszar badań naukowych podjętych przez autora jest bardzo szeroki. Nie ograniczył się on – zgodnie z tytułem – tylko do polskiego prawa konstytucyjnego, ale objął ogólną charakterystyką instytucji rozwiązania parlamentu oraz jej prezentację w wybranych państwach. Taki dobór zagadnień można różnie oceniać. Trzeba jednak mieć świadomość, że rozszerzenie problematyki przyczyniło się zapewne do tego, iż nie wszystkie kwestie na gruncie ustroju i praktyki ustrojowej w Polsce zostały poddane równie wnikliwej prezentacji i analizie. Przykładowo, omawiając problematykę rozwiązania parlamentu w Polsce, autor ograniczył się tylko do bardzo ogólnej analizy przebiegu prac w Komisji Konstytucyjnej Zgromadzenia Narodowego w latach 1993-1997, a zatem na ostatnim etapie prac nad Konstytucją RP, pomijając zupełnie okres 1989-1993. Systematyka pracy byłaby bardziej spójna, gdyby uwzględnić punkt pt. „Praktyka ustrojowa”, zwłaszcza w rozdziałach od trzeciego do szóstego, lub zrezygnować z punktu o takim tytule w rozdziale piątym.

Oceniając wartość merytoryczną dysertacji, należy odnotować, iż została ona napisana metodą złożoną, na którą składają się: metoda historycznoprawna, porównawczoprawna oraz dogmatycznoprawna. Umiejętne posługiwanie się tymi metodami, jak również nie budzące zastrzeżeń opanowanie języka prawniczego, świadczy o solidnym warsztacie młodego naukowca, który wielokrotnie zajmuje samodzielne stanowisko wobec sprzecznych poglądów doktryny oraz nie unika oceny praktyki stosowania omawianej przez siebie instytucji. „Pionierski” charakter tego dzieła nie jest zatem jego główną wartością, a istotne znaczenie instytucji rozwiązania parlamentu oraz niniejsza monografia przyczynią się zapewne do dalszych badań nad tytułowym zagadnieniem.

Paweł Sobczyk
adiunkt Wydziału Prawa Kanonicznego
Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie